

УДК 811.133.1'367.2

Н. Г. Філоненко,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

КОНСТРУКЦІЯ ПРИСУДОК + ДОДАТОК У СУЧАСНОМУ ФРАНЦУЗЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПРОЗОВОМУ ТЕКСТІ: ЛІНГВОСИНЕРГЕТИЧНИЙ ТА КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТИ

У статті досліджуються динамічні характеристики конструкції присудок + додаток у трьох романах сучасних французьких письменників, конкретизуються види додатків, характерних для французької мови, наводяться та аналізуються дані щодо частоти вживання досліджуваної одиниці у художніх текстах у залежності від структурування романів, демонструється динаміка станів підсистеми конструкції присудок + додаток, визначаються авторські когнітивні доміанти організації синтаксичних систем трьох художніх творів.

Ключові слова: присудок, додаток, аттрактор, критичний стан системи, симетрія, структура твору, сюжет.

THE CONSTRUCTION VERB + COMPLEMENT IN MODERN FRENCH LITERARY TEXT: LINGUOSYNERGETIC AND COGNITIVE ASPECTS

This article investigates the dynamic characteristics of a structure verb + complement in three novels by contemporary French writers, specifies the kinds of objects of the French language, it is analyzed data regarding the frequency of use of the investigated units in literary texts, depending on the structure of novels, shows the dynamics of states of the subsystem construction verb + object, are determined by the author's cognitive dominants of the organization of syntactic systems of three artistic works. Identification of repeats and the frequency of syntactic chains, in particular of predicate structures have different syntactic increment and assume the transformation has enabled to study the patterns of organization of artistic prosaic text by different authors, namely: the dominant feature of the subsystem construction verb + complement in the syntactic organization of modern French literary prosaic text is the principle of symmetry. According to this principle first, last and middle structural units show themselves as areas of positive and negative states of the subsystems of syntax works.

Keywords: predicate, object, attractor, the critical state of the system, symmetry, work structure, plot.

КОНСТРУКЦИЯ СКАЗУЕМОЕ+ДОПОЛНЕНИЕ В СОВРЕМЕННОМ ФРАНУЗСКОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПРОЗАИЧЕСКОМ ТЕКСТЕ: ЛИНГВОСИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ И КОГНИТИВНЫЙ АСПЕКТЫ

В статье исследуются динамические характеристики конструкции сказуемое + дополнение в трех романах современных французских писателей, конкретизируются виды дополнений, характерных для французского языка, приводятся и анализируются данные частоты употребления исследуемой единицы в художественных текстах в зависимости от структурирования романов, демонстрируется динамика состояний подсистемы конструкции сказуемое + дополнение, определяются авторские когнитивные доминанты организации синтаксических систем трех художественных произведений.

Ключевые слова: сказуемое, дополнение, аттрактор, критичное состояние системы, симметрия, структура произведения, сюжет.

Метою статті є виявлення закономірностей синтаксичної організації сучасного французького художнього прозового тексту, зокрема динамічних особливостей вживання найчастотнішої присудкової конструкції сучасної французької мови присудок + додаток.

Актуальність статті визначається спрямованістю сучасних досліджень художнього тексту на вирішення проблем, пов'язаних із його синтаксичною організацією, і більш загальною, на пошук відповіді на питання співвідношення індивідуального та суспільно-колективного складників у текстотворенні.

Об'єктом дослідження є конструкції французької мови присудок + додаток, відібрані суцільною вибіркою з романів Л. Гюде «Le soleil des Scorta», Ж. Феррарі «Le Sermon sur la chute de Rome», та М. Уельбека «La Carte et le Territoire».

Матеріалом дослідження є тексти романів французьких письменників ХХІ століття Л. Гюде «Le soleil des Scorta», Ж. Феррарі «Le Sermon sur la chute de Rome», та М. Уельбека «La Carte et le Territoire», які нагороджені найвідомішою французькою літературною премією Гонкур за кращий роман французькою мовою.

Предметом дослідження є динамічні характеристики конструкції присудок + додаток у залежності від структурування трьох досліджуваних романів.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше досліджуються когнітивні доміанти синтаксичної організації романів французьких письменників двадцятого століття через динамічні характеристики синтаксичних одиниць у лінгвостеретичному та когнітивному аспектах.

Виявлення повторів і періодичності синтаксичних ланцюгів зокрема присудкових конструкцій, що здатні мати різноманітні синтаксичні прирощення і припускати трансформації, дозволяє вивчити закономірності організації художнього прозового тексту різних авторів.

Кількісні композиційні характеристики синтаксичного устрою художнього прозового тексту можуть формувати його якісну смислово своєрідність [1, с. 126]. Синтаксична узгодженість між одиницями і підсистемами тексту збільшує його впорядкованість і зменшує ентропію. Регуляція і просторово-часове упорядкування синтаксичних структур французького художнього прозового тексту правилами мови як внутрішнім фактором свідчать про самоорганізацію.

У французькій мові сполучення присудка із додатком є найуживанішою структурою, яка має п'ять різновидів, а саме: присудок + прямиий додаток, присудок + непрямиий додаток, присудок + вторинний додаток, присудок + агентивний додаток, присудок + обставинний додаток. К. Пупарден зазначає, що ідентифікація додатків за рядом критеріїв як смислових так і формальних є дискусійною і не безумовною, та часто проводиться в рамках традиційної граматичної номенклатури [5, р. 52.]. За французькими прийменниками, які слугують для формування конструкції присудок + непрямиий додаток а також присудок + вторинний додаток не існує чіткої семантичної закріпленості.

Таким чином, при дослідженні конструкції присудок + додаток, основним мотивом об'єднання їх до однієї групи є входження додатку до орбіти присудка, а саме дієслова в особовій формі. Однак, ми вважаємо, що конструкції присудок + обставинний додаток має інші концептуальні характеристики, наближені до властивостей конструкції присудок + прислівник. Крім того, конструкції присудок + агентивний додаток не можуть вважатися ядерними, оскільки обов'язково пов'язані із пасивним станом.

Уточнимо, що французька граматична традиція в рамках непрямого додатка вторинний додаток у конструкціях з контекстною актуалізованою тривалентністю дієслова [4, р. 175–188], наприклад:

Promettez-moi que chacun d'entre vous racontera une chose à mes enfants. (L. Gaudé «Le Soleil des Scorta»).

Отже, формально додаток *à mes enfants* є непрямим, проте саме наявність прямого додатку *une chose*, а також відповідна інгерентна тривалентність дієслова *raconter* дозволяє ідентифікувати цей додаток як вторинний. Менш очевидною є визначення вторинного додатку у такому прикладі:

Il nous ouvrirait les portes de la ville (L. Gaudé «Le Soleil des Scorta»).

Тут вторинний додаток виражений займенником *nous* без прийменника у препозиції до дієслова.

Р. Вальтерейт, досліджуючи концептуальні структури, акцентує, що формальні розбіжності між дієслівними актантами корелюють із дієслівною семантикою, що проявляється на синтаксичному рівні [6, р. 179–194]. Так само як і у конструкції присудок + дієслово в інфінітиві, інфінітив може сполучатись із особовою формою дієслова за допомогою прийменника, або безприйменниковим зв'язком, так і додаток може керуватись дієсловом безпосередньо, або опосередковано за допомогою прийменника у залежності від валентності дієслова, адже граматичні структури не можуть функціонувати автономно і самостійно формувати рівень репрезентацій, тому що вони є конвенційно символічними для концептуального змісту [3, р. 1–2]. Тому, ми вважаємо за можливе вивчати конструкції з будь-яким з трьох типів додатків – прямим, непрямим та вторинним, в межах однієї групи.

Крім іменних груп, що функціонують як непрямі або вторинні додатки, до дієслова як за допомогою прийменника так і безприйменниковим зв'язком можуть приєднуватись іменні групи, які відіграють функції обставин різноманітної семантики. Їх ми зараховуємо до іншої групи конструкцій.

Зауважимо, що дослідження динаміки синтаксичної системи можливе завдяки структуруванню творів. Кожна окрема структурна одиниця, така, наприклад, як розділ твору визнається нами за певне ціле.

Структура тексту твору Лорана Годе «Le Soleil des Scorta» налічує десять розділів, що відзначаються певною однорідністю у плані структурування абзаців, обсягів речень і загальної кількості речень. Дев'ятий розділ є за обсягом найменшим і вирізняється меншою кількістю речень, що викликано логікою фабули твору.

Загальна кількість конструкцій цього типу у романі Л. Годе «Le Soleil des Scorta» становить 2990 конструкцій, що були визначені нами суцільною вибіркою. Зважаючи на те, що загальна кількість присудкових конструкцій у романі – 9675 одиниць, то конструкції присудок + додаток складає 30,9%, інакше кажучи майже третину – це наймасивніша група з усіх присудкових конструкцій. Оскільки цей роман налічує десять розділів, то динаміка вживань цих одиниць згідно із структуруванням така:

33,3%; **34,8%**; 28,7%; 31,6%; 33%; 29,2%; 30,3%; 29,3%; **23,3%**; 29,7%.

Різниця між максимальною концентрацією, яка приходить на другий розділ та мінімальною із стрибкоподібним падінням вживання, що відзначається у дев'ятому розділі, найменшому з усіх, проте кульмінаційному за сюжетом, достатньо відчутна і складає 10%. Крім того, ці розділи симетрично розташовані – другий від початку і другий від кінця. Уточнимо, що ця найменша щільність зазначених конструкцій у дев'ятому розділі залежить зовсім не від його обсягу, адже відсоток вираховується відносно кількості вживання усіх конструкцій у розділі. Таким чином, функціонування підсистеми цієї конструкції у загальній синтаксичній системі твору свідчить про авторську когнітивну доміную симетрію.

Роман Ж. Феррарі «Le Sermon sur la chute de Rome» складається з сімох нерівномірних за кількістю речень розділів, у назвах яких автор використовує цитати з однойменного філософського трактату Августина Блаженного. У романі Ж. Феррарі «Le Sermon sur la chute de Rome» сумарна кількість конструкцій присудок + додаток – 2836 одиниць з загальної кількості присудкових конструкцій 7770, що становить 36,5%, це більше, ніж у романі «Le Soleil des Scorta». За сімома розділами показники розподіляються таким чином:

27,5%, 32,3%, **41%**, 38,2%, 39%, 37,4%, 38,3%.

Мінімум – в першому розділі, максимум – у третьому свідчать про області критичних станів із різницею у 13,5% та поступовим незначним зменшенням концентрації всередині та наприкінці твору. Падіння щільності вживання від третього до останнього розділів не є суттєвим.

Критичний стан однієї з синтаксичних підсистем у першому структурному розділі, що врівноважується підсистемами інших типів конструкцій – характерна риса сучасного художнього прозового тексту й підтвердження його симетричної організації, адже Г. Г. Москальчук, зазначає, що симетричне наповнення притаманне початку та кінцю тексту [2, с. 74]

Роман М. Уельбека «La Carte et le Territoire» поділений на пролог, епілог, три розділи, представлені нерівними за кількістю речень підрозділами, що загалом становить 40 структурних частин, не включаючи епіграф і не враховуючи авторський розподіл відрізків тексту всередині підрозділів за допомогою трьох астерисків.

Кількісний аналіз вживання цієї конструкції у романі М. Уельбека «La Carte et le Territoire» показав такі результати: загальна кількість конструкцій присудок + додаток – 4102 одиниці, 32,6% – середній загальний показник, дані динаміки розподілу рівні підрозділів трьох розділів формують такі ряди даних:

1. У першому розділі:

32,5%; **35,3%**; 31,3%; 29,4%; 27,3%; 31,6%; 32,4%; 26%; 34,1%; 30,8%; **25,8%**.

Атрактор – 31,3%, та різниця між екстремумами 9,5%. У цьому розділі система конструкцій присудок + додаток організований згідно з принципом симетрії.

2. У другому розділі:

15,3%; 31,2%; 32,6%; 29,8%; 26,8%; 27,6%; 26,3%; 30,8%; 33,2%; 29,9%; **36,7%**; 30,6%; 33,8%.

Атрактор – 30,7% та різниця між екстремумами у 21,4%, що є достатньо значимим саме через низьку щільність досліджуваного типу у першому підрозділі.

3. У третьому розділі:

24,5%; 32%; 27,6%; 34,3%; 28,7%; **41,7%**; 33,7%; 34,4%; 34,9%; 36,6%; 26,2%; 32,1%; 29,2%; 28,2%.

Атрактор – 31,4%, різниця між підрозділами із найбільшим та найменшим уживанням – 16,5%. Знову, найменша кількість спостерігається у першому структурному підрозділі, що свідчить про критичні стани системи.

Отже, часто критичні стани для підсистеми конструкцій присудок + додаток констатуються у першому та в останньому підрозділах.

На вищому рівні структури твору М. Уельбека «La Carte et le Territoire» ми отримали такі дані:

Пролог – **33,5%**; перший розділ – 31,3%; другий розділ – **30,7%**; третій розділ – 31,4%; епілог – **30,7%**.

Атрактор – 31,1%. Найбільша концентрація відзначається у пролозі, а найменша в епілозі та серединному другому розділі. Коливання є хвилеподібними та не критичними. Система цих конструкцій у романі М. Уельбека «La Carte et le Territoire» демонструє достатньо стабільні стани, окрім першого структурного підрозділу другого розділу на короткому фрагменті тексту у зоні середини, тобто на нижчому структурному рівні.

Позитивні та негативні критичні стани підсистеми конструкцій присудок + додаток у першому, останньому та серединному розділах свідчать про симетричну організацію синтаксичної системи роману М. Уельбека «La Carte et le Territoire».

Висновки. Дослідження динаміки розвитку системи конструкцій конструкція присудок + додаток у сучасному французькому художньому прозовому тексті показало, що головними зонами позитивних та негативних критичних станів системи є перші структурні розділи творів.

Домінантою підсистеми конструкцій присудок + додаток у синтаксичній організації сучасного французького художнього прозового тексту є принцип симетрії. Згідно із цим принципом перші, останні та серединні структурні одиниці показують себе як області позитивних та негативних станів синтаксичних підсистем творів.

Перспективи дослідження. Вивчення динамічних характеристик та кількісних показників інших присудкових конструкцій у сучасних художніх прозових творах цих, або інших авторів може дати відповідь на питання яким чином підсистеми конструкцій урівноважують одна одну в рамках системи цілого тексту, й, отже, висвітлити загальні проблеми синтаксичної організації художнього прозового тексту.

Література:

1. Моисеева И. Ю. Синергетическая модель текстообразования: дисс.... д-ра филол. наук : 10.02.19 – теория языка / И. Ю. Моисеева. – Оренбург, 2007 – 407 с.
2. Москальчук Г. Г. Структурная организация как аспект общей теории текста / Г. Г. Москальчук // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2006. – № 1. – Т. 1. Гуманитарные науки. – С. 73–81.
3. Langacker R. W. An overview of cognitive grammar / R. W. Langacker // Topics in cognitive linguistics ; [ed. by B. RudzkaOstyn]. – Amsterdam : Benjamin publishing company, 1988. – P. 3–48.
4. Le Querler N. Valence et complémentation : l'exemple des verbes trivalents en français contemporain / Nicole Le Querler // Annales de Normandie. – 2012. – № 2. – P. 175–188.
5. Poupardin Ch. Les embarras de l'analyse grammaticale : l'exemple du Complément d'Objet Direct / Ch. Poupardin // L'Information Grammaticale. – 1996. – № 68. – P. 50–52.
6. Waltereit R. Le rapport dépendancier entre adjectif et nom : données syntaxiques et structures conceptuelles / R. Waltereit // Syntaxe et sémantique. – 2003/1. – № 4. – P. 179–194.

Ілюстративний матеріал:

1. Ferrari J. Le sermont sur la chute de Rome. / Jérôme Ferrari. – Actes Sud Editions, 2012. – 201 p.
2. Gaudé L. Le soleil des Scorta / Laurent Gaudé. – Actes sud, 2004. – 250 p.
3. Houellebecq M. La carte et le territoire / Michel Houellebecq. – Flammarion, 2010. – 427 p.